

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ

ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*За редакцією
доктора економічних наук, професора,
академіка АЕН України Ю. Г. Козака,
кандидата економічних наук, доцента С. С. Шаповал*

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України
для студентів вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2012

УДК 30(075.8)

ББК 65.01я73

О-75

Гриф надано

Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України

(Лист № 1/11-2012 від 14.03.2011 р.)

Рецензенти:

Макогон Ю. В. – доктор економічних наук, професор, академік АЕН України, заслужений діяч науки і техніки України, завідувач кафедри «Міжнародна економіка» Донецького національного університету;

Якубовський С. О. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Одеського національного університету;

Осипов В. М. – доктор економічних наук, Головний науковий співробітник відділу ринкових механізмів і структур Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України .

Автори:

Ю. Г. Козак , С. С. Шаповал, О. С. Кіро, М. А. Засць, М. І. Барановська, Л. Б. Боденчук , С. В. Кравченко, Л. Я. Коноводченко, О. В. Захарченко, В. В. Курмиженко.

О-75 Основи економічної теорії. Навч. посіб./ За ред. Козака Ю. Г., Шаповал С. С. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 264 с.

ISBN 978-611-01-0265-0

Навчальний посібник містить висвітлення стрижневих питань щодо системи сучасної економічної теорії . Особливий наголос в аналізі цієї системи робиться на розгляді таких її складових, як мікроекономіка, макроекономіка, міжнародна економіка. У навчальному посібнику представлені ключові поняття, запитання для самоконтролю, тести та задачі , що сприятиме активізації самостійної роботи над курсом.

Посібник призначається для студентів вищих навчальних закладів.

УДК 30(075.8)

ББК 65.01я73

ISBN 978-611-01-0265-0

© Козак Ю. Г., Шаповал С. С.,

Кіро О. С., та ін., 2012.

© Центр учбової літератури, 2012.

ЗМІСТ

Передмова	7
Розділ I. Вступ до курсу «Основи економічної теорії»	9
<hr/>	
Тема 1. Структура та стрижневі поняття курсу «Основи економічної теорії»	9
1.1. Структура курсу «Основи економічної теорії»	9
1.2. Визначення економічної теорії як науки	11
Тести та завдання	16
Тема 2. Основні проблеми економічної теорії як науки	19
2.1. Обмежені ресурси та безмежні потреби	19
2.2. Розподіл ресурсів та економічна система суспільства	20
2.3. Виробничі можливості суспільства	23
Завдання	25
Розділ II. Мікроекономіка	27
<hr/>	
Тема 3. Фірма як головний суб'єкт економічної системи	27
3.1. Економічна природа фірми	27
3.2. Правові форми організації фірм	30
Тести	35
Тема 4. Функціонування ринкового господарства. Система цін	38
4.1. Кругообіг економічної активності	38
4.2. Система цін	40
4.3. Право власності	42
Тести та завдання	44

Тема 5. Ринкова система: попит та пропозиція	46
5.1. Типи ринків	46
5.2. Ринковий попит	47
5.3. Ринкова пропозиція.	41
Тести та завдання	53
Тема 6. Ринкова система: рівновага, нерівновага та еластичність	55
6.1. Ринкова рівновага	55
6.2. Зміни в рівновазі ринкової системи	57
6.3. Еластичність попиту	61
6.4. Еластичність пропозиції	64
Тести та завдання	66
Тема 7. Ринок інформації	69
7.1. Витрати інформації.	69
7.2. Посередники та інформаційний бізнес	71
7.3. Економічні аспекти пошуку інформації	76
Тести та завдання	78
Тема 8. Витрати виробництва та прибуток фірми	80
8.1. Витрати альтернативних можливостей	80
8.2. Реальні та умовні витрати	82
8.3. Бухгалтерський та економічний прибуток.	84
8.4.Короткостроковий та довгостроковий періоди в господарській діяльності.	85
Тести та завдання	91
Тема 9. Типи ринкових структур: конкурентні ринки.	94
9.1. Досконала конкуренція	94
9.2. Монополістична конкуренція.	104
Тести та завдання	108
Тема 10. Типи ринкових структур: монополія та олігополія	111
10.1. Чиста монополія	111
10.2. Олігополія	121
Тести та завдання	129

Тема 11. Антимонопольне регулювання	132
11.1. Регулювання монополій.	132
11.2. Правове забезпечення процесу регулювання монополій.	136
Завдання	140
Розділ III. Макроекономіка	141
<hr/>	
Тема 12. Основна макроекономічна тотожність	141
12.1. Валовий внутрішній продукт (ВВП)	141
12.2. Методи розрахунку ВВП та інших макроекономічних показників	144
Тести та завдання	148
Тема 13. Макроекономічна нестабільність: економічний цикл, безробіття та інфляція.	150
13.1. Визначення економічного циклу	150
13.2. Форми безробіття. Закон Оукена	152
13.3. Визначення інфляції. Інфляція попиту та інфляція пропозиції	156
13.4. Теорія адаптивних та раціональних сподівань	158
Тести та завдання	162
Тема 14. Гроші та банківська справа	165
14.1. Гроші та їхні властивості.	165
14.2. Рівновага на грошовому ринку: попит та пропозиція на гроші	162
14.3. Формування банківської системи: Центральний банк та комерційні банки.	169
14.4. Цілі та інструменти кредитно-грошової політики	172
Тести та завдання	174
Тема 15. Розподіл національного доходу та проблема соціального захисту населення	176
15.1. Бюджет родини та джерела його формування	176
15.2. Нерівність доходів та їх причини	179
Тести та завдання	182

Тема 16. Економічне зростання та рівновага.	184
16.1. Економічна рівновага та економічне зростання: поняття й чинники.	184
16.2. Моделі економічного зростання.	189
Тести та завдання.	190
Розділ IV. Міжнародна економіка	193
<hr/>	
Тема 17. Міжнародна торгівля	193
17.1. Економічна основа міжнародної торгівлі. Теорії міжнародної торгівлі	193
17.2. Специфічні риси міжнародної торгівлі	202
17.3. Значення міжнародної торгівлі.	204
17.4. Дві тенденції в міжнародній торговельній політиці	206
17.5. Протекціоністські інструмент і торговельної політики	213
Тести та завдання.	217
Тема 18. Міжнародний рух чинників виробництва	219
18.1. Міжнародний рух капіталу	219
18.2. Міжнародна міграція робочої сили.	224
18.3. Міжнародна передача технологій.	231
Тести та завдання.	238
Тема 19. Світова валютна система	240
19.1. Міжнародні валютні відносини	240
19.2. Валютні відносини та платіжний баланс	249
19.3. Еволюція міжнародної валютної системи	254
Тести.	261
<i>БІБЛІОГРАФІЯ</i>	263

ПЕРЕДМОВА

*«Люди, які ніколи систематично
не вивчали економічну науку,
схожі на глухих, що намагаються
оцінити звучання оркестру»*

П. Самульсон,
лауреат Нобелівської премії з економіки

Ви розкрили навчальний посібник, котрий має назву «Основи економічної теорії». Економічна теорія — це складний предмет. У полі зору дослідників постійно перебувають найскладніші проблеми: інфляція, безробіття, економічні цикли та ін. Тільки зрозумівши їх, можна правильно оцінити майбутнє, яке очікує нас.

Вивчення основ економічної теорії дає змогу оволодіти ефективним інструментом пізнання економічних процесів, відповісти на складні питання господарської діяльності. Але для того щоб оволодіти цією теорією необхідно засвоїти її специфічну термінологію, навчитися застосовувати економічні концепції до конкретних життєвих ситуацій. Тільки тоді ви відчуєте користь від вивчення економічної теорії. Але для цього потрібен час, терпіння та воля. Автори впевнені, що отримана користь варта витрачених вами часу та сил.

Як же працювати із запропонованим навчальним посібником?

Сформуйте уявлення щодо структури навчального посібника. Його текст розбито на окремі розділи, теми, параграфи.

У першому розділі подано загальне уявлення щодо визначення економічної теорії як науки, її структури та основних проблем.

У другому розділі розглядаються мікроекономічні процеси: фірма як головний суб'єкт економічної системи, механізм функціонування ринкового господарства в умовах досконалої конкуренції, монополістичної конкуренції, монополії та олігополії тощо.

Третій розділ присвячений висвітленню основних макроекономічних проблем (циклічність, безробіття, інфляція, розподіл національного доходу, соціальний захист насе-

лення тощо), розгляду питань економічного зростання та розвитку.

У четвертому розділі подано уявлення про міжнародну економіку, як складову сучасної економічної теорії, а саме — міжнародну торгівлю, переміщення чинників виробництва та еволюцію міжнародної валютної системи.

Щоб добре засвоїти матеріал на початку кожної теми подано ключові поняття. З'ясувати, як це вам удалося, допоможуть запитання для самоконтролю, тести та задачі... Вони містяться наприкінці кожної теми.

Відповідальні редактори та автори висловлюють щире подяку професорам С. С. Дзарасову (Росія), П. Грегори (США), С. Фортеск'ю (Австралія), Ю. В. Макогону (Україна), С. О. Якубовському (Україна), В. О. Осипову (Україна), дослідження та поради яких сприяли підготовці цього навчального посібника.